

História odboru hygieny výživy RÚVZ Banská Bystrica

Výživa je nevyhnutnou každodennou potrebou jedinca od jeho narodenia až do skončenia života. Predstavuje jeden z najvýznamnejších faktorov vonkajšieho prostredia a má výrazný vplyv na vývoj a zdravie človeka.

Odbor hygieny výživy plní úlohy v oblasti verejného zdravotníctva v ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia v súvislosti so zdravou výživou obyvateľstva. Presadzuje hlavné smery zdravej výživy a výživovej politiky na ochranu, podporu a rozvíjanie verejného zdravia, monitoruje vplyv výživy na verejné zdravie a vykonáva štátny zdravotný dozor nad zariadeniami spoločného stravovania a nad kozmetickými výrobkami. Plní úlohy orgánu verejného zdravotníctva v oblasti úradnej kontroly nad potravinami podľa osobitných predpisov.

Vedný odbor hygiena výživy sa začal rozvíjať hneď v začiatkoch hygienickej a protiepidemickej starostlivosti. V Banskej Bystrici pôsobila od vzniku hygienickej služby ako mestská hygienička MUDr. Oľga Gáliková, ktorá patrila medzi priekopníkov hygieny výživy. Štúdium ukončila v školskom roku 1955/56 na Lekárskej fakulte hygienickej Univerzity Karlovej v Prahe. Po zrušení mestskej hygieny v šesťdesiatych rokoch minulého storočia sa stala vedúcou oddelenia hygieny výživy v Okresnej hygienickej stanici v Banskej Bystrici, ktorá sídlila na Hornej ulici č. 60, v objekte polikliniky. Bola hygieničkou, ktorú poznali všetci potravinári v okrese a mali pred ňou veľký rešpekt. Veľa času venovala preventívnemu hygienickému dozoru (ďalej len PHD) – posudzovaniu projektových dokumentácií potravinárskych zariadení, nezanedbávala však ani bežný hygienický dozor (ďalej len BHD). K jej spolupracovníkovi p. Jozefovi Lintnerovi v sedemdesiatych rokoch pribudli ďalšie pracovníčky: MVDr. Eleonóra Zázrivcová, asistentka hygienickej služby Agnesa Kršjaková, Vlasta Krnáčová, neskoršie Mária Koleničková, p. Fialová a Z. Grúberová. Pod vedením MUDr. Gálikovej pracovníci oddelenia hygieny výživy vykonávali BHD najmä v distribučnej sieti (v predajniach potravín š. p. Zdroj, resp. predajniach rozličného tovaru SD Jednota – väčšinu predávaného tovaru tvorili potraviny), v lahôdkarských výrobniach (na Lazovnej ul. v Banskej Bystrici – Zdroj, v objekte Mladosť na Fončorde – Reštaurácie PR, v lahôdkarskej a mäsovej výrobní SD Jednota Brezno), v starom mliekarenskom závode a Bitúnku v Brezne, Bryndziarni v Slovenskej Ľupči, ako aj v ďalších výrobniach, ale aj v zariadeniach spoločného stravovania.

Neboli to len pohostinstvá, ale najmä závodné kuchyne, stravovacie časti zdravotníckych zariadení a reštaurácie. Veľká pozornosť bola venovaná aj stravovacím častiam zariadení cestovného ruchu š. p. Interhotel Ružomberok, Javorina – podnik CR, Liptovský Mikuláš, kde bol dozor vykonávaný spolu s pracovníkmi oddelenia komunálnej hygieny, často aj počas voľných dní. Išlo najmä o zariadenia na Tál'och, v Bystrej, Mýte pod Ďumbierom, Krpáčove, na Donovaloch a v turistických centrách v okolí Banskej Bystrice. Hygienický dozor bol vykonávaný aj nad stravovaním pri akciách pre stránice a vládne delegácie. Pri výskyte nedostatkov boli ukladané pokyny na odstránenie, blokové pokuty a pokuty v správnom konaní.

Okrem výkonu kontrolnej činnosti sa venovali pracovníci aj pravidelnému odberu vzoriek potravín. Ich analýza bola vykonávaná v laboratóriách Krajskej hygienickej stanice v Banskej Bystrici. Sledovaná bola jednak mikrobiologická kvalita, jednak sa analyzovali aj po chemickej stránke. Opakovane boli hlavné úlohy zamerané na zisťovanie cudzorodých látok v zelenine pestovanej v okresoch Banská Bystrica a Brezno. Išlo najmä o obsah dusičnanov,

dusitanov, olova, kadmia a ortuti. V roku 1979 sa Okresná hygienická stanica presťahovala do novej budovy na Hviezdoslavovej ulici.

Odbor epidemiológie OHES Zvolen sa presťahoval do adaptovaných priestorov po KHS Banská Bystrica, kde bolo pôvodne laboratórium hygieny výživy a oddelenie dezinfekcie, dezinfekcie a deratizácie (DDD). Tento objekt pôvodne za Prvej republiky slúžil ako verejný dom u Beliakov. V pobočke **pracoval aj MUDr. Eduard Bartoševský (*29.1.1920) (LF SU, 1944). Začínal ako asistent Štátneho zdravotno-sociálneho ústavu, potom pracoval na ŠZSÚ v Nitre, a odtiaľ po vojenskej prezenčnej službe sa dostal do Zvolena. Vypracoval smernice pre vykonávanie hygienickej kontroly jednotlivých živností.** Od 3.1.1953 do 31.3.1961 pracoval na Krajskej hygienickej stanici, pracovisko Zvolen. Jeho manželka Viera Bartoševská pracovala s ním.

V období od 2.10.1953 do 31.12.1954 pracoval na oddelení hygieny výživy, ktoré sídlilo vo Zvolene, MVDr. Ivo Mohelský. Bolo to obdobie umiestneniek (absolvent vysokej školy bol pridelený na príslušné pracovisko, požiadavky predkladali odbory zdravotníctva krajských národných výborov).

MUDr. Oľga Gajdošová (*3.8.1928) (LF SU, 1953) pracovala na oddelení hygieny výživy od 1.10.1954 do 21.6.1956, kedy bola preložená do OÚNZ Banská Bystrica.

V osemdesiatych rokoch doplnili oddelenie hygieny výživy Ľubica Richterová, MUDr. Ivana Sedliačiková, neskoršie Darina Lászlóvá a Ing. I. Miškovičová. PHD v tom čase bol zameraný najmä na výstavbu občianskej vybavenosti na sídliskách v Banskej Bystrici a Brezne a na stravovacie časti nových nemocníc a závodov.

Na oddelení hygieny výživy Krajskej hygienickej stanice v Banskej Bystrici, ktoré bolo súčasťou I. odboru, pôsobil v jej začiatkoch **MUDr. Karol Rybár (LFH UK, 1960)** a po jeho odchode zastupovala vedúceho **MUDr. Anna Medved'ová (LFH UK, 1961)** až do príchodu **MUDr. Zlatica Sklenaříkovej**, rod. Gazdíkovej (LFH UK, 1974), ktorá viedla oddelenie/odbor od roku 1974. Jej spolupracovníčkami boli AHS Katarína Hančiariková, Dana Kršková, Miloslava Cagardová, Ing. Dana Bezáková, Ing. Zuzana Mazúrová a terajšia hlavná odborníčka pre hygienu výživy hlavného hygienika SR **MUDr. Iveta Trusková, PhD., MPH, MHA**, rod. Kleinová (LFH UK, 1984).

MUDr. Zlatica Sklenaříková metodicky viedla aj oddelenia hygieny výživy všetkých OHS vtedajšieho Banskobystrického kraja, bola tiež hlavná a krajská odborníčka pre hygienu výživy hlavného hygienika SR. Pracovníci odboru vykonávali BHD v najvýznamnejších potravinárskych výrobných zariadeniach – mliekarnách, mäsozávodoch, pekárňach a pod. Spracovávali údaje z celého kraja a v rámci BHD konzultovali projektové dokumentácie najväčších potravinárskych podnikov v kraji, posudzovali nové potravinárske výrobky. V rokoch 1984 – 1990 bola hlavnou odborníčkou MZd SSR pre hygienu výživy a predmetov bežného užívania.

Pracovníčky oddelenia hygieny výživy KHS, január 1987. Zľava: Miloslava Cagardová, Katarína Hančiariková, Ing. Zuzana Mazúrová, MUDr. Iveta Trusková, rod. Kleinová

V roku 1991 došlo v rámci zlúčenia OHS a KHS v Banskej Bystrici aj k zlúčeniu odboru a oddelenia hygieny výživy obidvoch hygienických staníc a ich pracovníci vykonávali spoločne PHD a BHD v potravinárskych zariadeniach okresu Banská Bystrica a Brezno. Ďalšou náplňou práce bola aj metodická a kontrolná činnosť v Banskobystrickom kraji. Odbor bol rozdelený na dve oddelenia: oddelenie zdravotného dozoru (neskoršie hygieny požívatin) a oddelenie sledovania výživového stavu (neskoršie fyziológie výživy). Vedúcou už zlúčeného odboru a oddelenia hygieny výživy sa stala MUDr. Sklenaříková. Postupne na odbor nastúpili pracovať AHS Anna Sršňová, Ing. Zelená, MVDr. M. Sršňová, DAHE K. Brndiarová.

V roku 1993, potom ako v rámci programu CINDI vznikla poradňa zdravia, začala svoju činnosť aj poradňa zdravej výživy zabezpečovaná pracovníkmi odboru. Jej hlavnou náplňou bola a je intervencia v oblasti výživy, jedného z najvýznamnejších faktorov ovplyvňujúcich zdravie človeka. Na príprave metodickej príručky pre poradne zdravej výživy v SR sa podieľala **MUDr. Ivana Sedliačiková**, rod. Kostíková (LFH UK, 1981). Vývoj zmien v spoločnosti mal za následok aj zmenu štruktúry zariadení, v ktorých bol vykonávaný štátny zdravotný dozor. Vznikali nové potravinárske prevádzkarne, pre ktoré pracovníci odboru po miestnych ohliadkach pripravovali podklady pre vydanie posudkov štátnych obvodných, resp. okresných hygienikov v Banskej Bystrici a Brezne. Pokračovalo sa aj v odbere vzoriek potravín, veľká pozornosť bola venovaná epidemiologicky rizikovým potravinám. Aj vďaka dôslednému výkonu dozoru postupne klesal výskyt epidémií alimentárnych nákaz. Každoročne boli určené hlavné úlohy, plnenie ktorých bolo prioritné. Medzi takéto patrili napr.: sledovanie výskytu PCB v potravinách a v materskom mlieku, obsahu cudzorodých látok vo vybraných druhoch potravín. V roku 1996 vstúpil do platnosti zákon NR SR č. 152/1995 Z. z. o potravinách, podľa ktorého sa začal vykonávať v určených potravinárskych zariadeniach potravinový dozor, neskoršie úradná kontrola potravín.

Od roku 1999 sa plnil na odbore aj projekt *Sledovanie výživového stavu vybraných skupín obyvateľstva SR*, kde boli sledovaní muži a ženy v dvoch vekových kategóriách, vykonávajúci ľahkú a stredne ťažkú prácu, posledné 3 roky (2012 – 2014) sa opäť sledovali ľahko pracujúci pre porovnanie s predošlým obdobím. Súčasťou tohto projektu bolo aj spracovanie dotazníkov o životospráve, jedálnych lístkoch, biochemických a antropometrických údajoch. Vyhodnocovacie tabuľky na spracovanie týchto údajov pre celú SR vypracovala Ing. Z. Mazúrová, rod. Katreniaková, ktorá spolupracovala pri tvorbe informačného systému pre hygienu výživy a spolupracuje aj pri jeho aktualizáciách. Pri plnení uvedeného projektu spolupracovalo aj oddelenie podpory zdravia.

Po roku 1990 sa zapojili do plnenia medzinárodných projektov zameraných na ochranu a podporu zdravia aj pracovníci odboru hygieny výživy. Išlo o projekt NIPEH – národný integrovaný program životného prostredia a zdravia populácie SR, projekt PHARE a ASHRAM so zameraním na hodnotenie vplyvov As na zdravie.

Postupne odišli do dôchodku: Ľuba Richterová, Milka Cagardová, Agnesa Kršjaková, MUDr. Zlatica Sklenaříková a MVDr. Eleonóra Zázrivcová. Nastúpili ďalší mladí spolupracovníci: Ing. Katarína Ťažká, rod. Vraniaková, Ing. A. Piliariková, rod. Aschenbrennerová, Ing. Daniel Otero, Ing. Andrej Hrmo a Ing. Chlebová, rod. Repaská – absolventi Poľnohospodárskej univerzity v Nitre, a do iného zamestnania odišli Ing. Ivica Miškovičová, rod. Geryková, Ing. Katarína Zelená a MVDr. Mariana Sršňová.

V roku 2016 viedla odbor MUDr. I. Sedliačiková, MPH. Odbor mal 11 pracovníkov. Okrem výkonu štátneho zdravotného dozoru nad potravinárskymi prevádzkarňami a úradnej kontroly potravín zabezpečovali pracovníci aj výkon ŠZD nad kozmetickými výrobkami.